

ÜSTÜN ZEKÂLI OLAN VE OLMAYAN ÇOCUKLARIN DEPRESYON PUANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Melodi ÖZYAPRAK*, Yasemin DERİNGÖL**

ÖZET

Çocukluk döneminde depresyonun görülme sıklığını etkileyen özellikler içinde zekâ önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı üstün zekâli ve yetenekli çocuklar ile normal zekâli akranlarını depresyon düzeyleri açısından karşılaştırmaktır. Araştırmaya alınan çocukların zekâ düzeyleri RAVEN Standart Progresif Matrisler Testi, depresyon düzeyleri ise Çocuklar için Depresyon Ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın örneklemini 59 üstün, 117 normal zekâli olmak üzere Beyazıt Ford Otosan İlköğretim Okulu'ndaki 176 öğrenci (82 kız, 94 erkek) oluşturmaktadır. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği'nden alınan toplam puanın zekâ değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için Bağımsız Grup t-testi Yapılan istatistikler sonucunda, örneklemdaki normal zekâli öğrencilerin depresyon puanlarının ($M=11,49$, $S.D.=7,55$) üstün zekâli ve yetenekli akranlarının depresyon puanlarından anlamlı düzeyde ($t=-2,07$; $p<.005$) yüksek olduğu bulunmuştur ($M= 9,10$, $S.D=6,51$).

Anahtar Kelimeler: Zekâ, Üstün Zekâli ve Yetenekli Çocuklar, Depresyon, İlköğretim Düzeyi

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate if there was a difference between depression level of gifted and that of average students. The sample included 59 gifted and 117 average students (82 girls, 94 boys). In the sample, there were 53 students from 3rd grade, 68 students from 4th grade and 55 students from 5th grade.

The students were administered the Children's Depression Inventory to determine their depression level, and the Raven's Standart Progressive Matrices to determine their general intellectual level. T-test was used to test differences between depression levels of the gifted and non-gifted groups. Findings showed that the mean of depression level of the average students ($M=11,49$, $S.D.=7,55$) were significantly higher ($t=-2,07$; $p<.005$) than the mean of depression level of the gifted students ($M= 9,10$, $S.D=6,51$).

Key Words: Intelligence, giftedness, gifted children, depression, primary school

Giriş

Depresyon günümüzün en yaygın ruhsal sağlık sorunlarından birisidir. Hayatının belli bir aşamasında depresyona girmiş birçok insan vardır (Gibb, 2002). Günümüzde çocuklarda da depresyonun var olduğu, yetişkinlerdekine benzer belirtilerle ortaya çıktığı ve yetişkin depresyon ölçütlerinin, yaşa göre bazı özellikler göz önüne alınarak, çocuklar için geçerli

* Arş.Gör.,Dr. İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Üstün Zekalılar Öğretmenliği A.B.D, mzyaparak@yahoo.com

**Arş.Gör., İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Matematik Eğitimi Anabilim Dalı yderingol@gmail.com

olduğu kabul edilmektedir (Aysev, Ulukol ve Ceyhun, 2000). Olumlu zihinsel, duygusal ve sosyal özellikleri yüzünden bu gruba dâhil olmayacakları düşünülen üstün zekâlı ve yetenekli çocuklar da, sanılanın aksine depresyona girebilirler (Silverman, 1993). Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların depresyona girme ihtimalinin normal zekâlı yaşlılarına oranla daha yüksek olup olmadığı literatürde tartışılan konulardan birisidir. Bu konuyla ilgili üç görüş hakimdir; üstün zekâlıların ve yeteneklilerin depresyona girme riskinin daha yüksek olduğu, üstün zekâlı ve yetenekli olmayanların depresyona girme riskinin daha yüksek olduğu ve iki grup arasında depresyona yatkınlık açısından anlamlı bir fark olmadığı.

Üstün zekâlı ve yeteneklilerin depresyona girme ihtimallerinin daha yüksek olduğunu ileri süren araştırmacıların gerekçeleri, üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin normal zekâlı yaşlılarında olmayan bir takım duygusal sorunlarla yüz yüze olmalarıdır. Literatürde altı çizilen bu özellikler, farklı açılardan düşünebilme, aşırı duygusallık, eşzamanlı olmayan gelişim göstermedir. Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların sahip oldukları bu özellikler nedeniyle daha kırılgan oldukları ve bu kırılganlığın da bu grubu depresyona girme açısından daha riskli bir grup haline getirdiği düşünülmektedir (Webb, Meckstroth ve Tolan, 1994; Piechowski, akt. Lovecky, 1997).

Üstün zekâlı ve yeteneklilerin depresyona girme ihtimalinin normal zekâlı akranlarından düşük olduğunu ileri süren araştırmacıların gerekçeleri, üstünlerin depresyonla baş etmede normal akranlarına kıyasla daha başarılı oldukları fikridir (Luthar, Zigler ve Goldstein, 1992; Jackson ve Peterson, 2003; Olszewski-Kubilius, Kulieke ve Krasney, akt. Freeman, 1983; Freeman, 1991). Araştırmacılar, normal zekâlı akranlarından daha etkin baş etme stratejilerinin geliştirilmesine aracı olan bilişsel olgunluğun üstün zekâlı ve yetenekli bireylerdeki depresyona girme ihtimalini azalttığını düşünmektedirler (Luthar, Zigler ve Goldstein, 1992).

Üstün zekâlı ve yetenekliler ile normal zekâlı akranları arasında depresyona girme riski açısından bir fark olmadığını düşünen araştırmacılar ise depresyona girme nedenleri üzerine vurgu yapmaktadırlar. Her bireyin depresyona girme ihtimalinin aynı olduğunu ileri süren bu grup, üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin depresyona girme *nedenlerinin* normal zekâlı akranlarından farklı olabileceğinin altını çizmektedirler (Freeman, 1983; 1991; Silverman, 1993; Gross, 1993).

İki grubun depresyona girme riski arasındaki fark ile ilgili görüşlerde ayrılığa düşülse de üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin depresyona girme nedenlerine ilişkin ortak bir kanı mevcuttur. Bu kanı, üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin bazı duyuşsal ve zihinsel özelliklerinin depresyon açısından risk unsuru yarattığı yönündedir. Bahsi geçen özellikleri, zihinsel farklılık, ahlaki ve duygusal gelişmişlik, eş zamanlı olmayan gelişme, aşırı uyarılmışlık ve sosyal uyum olarak beş başlık altında toplayabiliriz.

Üstün zekâlı ve yetenekli öğrenciler ileri düzeydeki bilişsel becerilerinden dolayı normal zekâlı akranlarından farklı bir zihinsel yapılanmaya sahiptirler. Üstün zekâlı ve yetenekli bireylerdeki depresyonun nedenleriyle ilgilenen araştırmacılardan Jackson (1998), üstün öğrencilerin genellikle karmaşık düşünmeyi tercih ettiklerinin ve birbiriyle çelişen fikirleri aynı anda düşünme ve irdeleme yeteneğine sahip olduklarının; bu özelliklerinin de onları duygusal açıdan hassas kıldığının altını çizmektedir. Bu zihinsel olarak farklı yapılanmanın ve duygusal yoğunluğun, paylaşılacak uygun arkadaş kitlesi olmadığına, üstün bireyleri yalnızlık ve umutsuzluğa ittiği düşünülmektedir.

Üstün zekâlı ve yetenekli çocuklar, karmaşık olduğu kadar değişik düşünme yeteneğine de sahiptirler. Olaylara farklı açılardan bakmaktan ve bu farklı görüşlerin ve düşüncelerin onları nereye götüreceğini takip etmekten keyif alırlar. Zaten süregelen bir şeyleri tekrarlıyor olmak yerine yeni bir fikir üretiyor olmayı tercih ederler. Bu özellikleri desteklemeyen eğitim ortamı ve çevre, çocukların sıkılmalarına neden olabilir. Bu durumdaki üstünler, öğretmenlerine ya da ebeveynlerine motive olmamış ve ilgisiz gibi gözükebilirler (Lovecky, 1992).

Yaşıtlarından ileri düzeydeki bilişsel becerilerin üstün zekâlı ve yetenekli çocukların depresyona girme risklerini arttırmasının altında, eğitimin çocukların zihinsel özelliklerine uygun olmayışının rolü büyüktür (Silverman, 1993). Öncelikle üstün zekalı ve yetenekli çocukların kendilerini anlayabilecek, duyuşsal, kişisel ve bilişsel gelişimlerinde örnek olup yol gösterebilecek bir öğretmene, mentöre ihtiyaçları vardır. Öğretmenin üstün zekalı ve yeteneklilerine eğitimdeki önemini farklı açılardan incelemek mümkündür. İlk olarak üstün zekalı ve yeteneklilerin özelliklerini ve davranışlarının altında yatan faktörleri bilen bir öğretmenin üstünlerin eğitimindeki etkisi büyüktür. Örneğin üstün zekalı ve yetenekli çocukların **dil gelişimlerinin** ileri düzeyde olduğunu bilen bir öğretmen, bu çocukların sınıf içindeki abartılı ve uzun konuşmalarını ‘öğrenci **gösteri** yapmaya çalışıyor’ şeklinde algılamaz. Bu özelliğin bilişsel bir derinliğin göstergesi olduğunu bilir. Benzer şekilde bilgili ve bilinçli bir öğretmen, yüksek düzeyde **sözel yeteneğe** sahip olan üstün zekâlı ve yetenekli çocukların çoğu zaman üst düzeyde bilgileriyle ve sorularıyla tartışmalarda **hâkimiyet** kuruyor olmalarından rahatsız olmaz. Tartışmaları bir güç savaşına dönüştürmez. Üstün zekâlı ve yeteneklilerin **özgün düşünme** ve özgün **çözümler üretme yeteneklerinin, yönergelere ve katı kurallara** uymada zorluk yarattığını bilir. Bu davranışları cezalandırmak yerine açıklayıcı, ikna edici ve demokratik tavırla olumlu bir sınıf iklimi yaratıp öğrencileri de kural belirleme sürecine katar. Üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin **sentez** yeteneklerinin gelişmiş olmasının, fikir üretme aşamalarında kendilerine **daha uzun kuluçka süreleri** tanınma gereksinimi yarattığını bilen bir öğretmen, bu çocuklara çalışmalarını **belirli bir tarihe kadar bitirme** zorunluluğu konusunda baskı yapmaz. Öğrenciyi de işin içine katarak esnek bir takvim hazırlar. (Rogers, 2002).

Öğretmenin üstün zekâlı ve yetenekli çocuklara rehberlik yapabilecek düzeyde akademik bilgiye sahip olması da çocukların akademik ihtiyaçlarının karşılanması açısından önemlidir. Bilişsel ve/veya akademik olarak yaşıtlarından ileri düzeyde olan bireylere hitap edebilecek etkili ve alanında uzman bir öğretmen, olağanüstü miktarda bilgiye, sıra dışı güçlü bir belleğe, ileri düzeyde kavramaya, hızlı düşünme süreçlerine, bilgi işlemede üst düzey kapasiteye sahip olan üstün zekalı ve yetenekli çocukların bilişsel kapasitelerine uygun kapsamlı ve zengin bir eğitim programı hazırlayabilir. Böylece üstün zekâlı ve yetenekli çocuklar **kendi hızlarında ilerleyememenin** düş kırıklığını yaşamazlar. Ayrıca bu tarz bir eğitimci, sıra dışı çeşitlilikte **ilgilere** ve **meraka** sahip olan üstün zekalı ve yetenekli çocukların **grup çalışmalarında zorlanma ya da aynı anda birden fazla projeye** girişme gibi özel durumlarıyla nasıl baş edeceğini bilir. (Purcell ve Eckert, 2006). Örnek ve açıklamalardan görüldüğü üzere eğitim ve öğretmenin üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin duyuşsal gelişimlerinde ve depresyona girme ihtimalleri üzerindeki etkisi oldukça fazladır.

Silverman’a (Akt. Lovecky, 1997) göre, ahlakî ve sosyal duyarlılık üstün zekâlı ve yetenekli çocukları duyuşsal olarak zorlayan özelliklerinden birisidir. Kerr, Clark, Dabrowski ve Piechowski de (Akt. Ryan, 1999), üstünlerin ahlakî ve sosyal duyarlılığın çok erken

geliştiğini belirtmektedirler. Piechowski'ye göre (Akt. Lovecky, 1997) üstün çocukların ve gençlerin çok küçük yaşlarda, adalet, eşitlik, dürüstlük ve sorumluluk gibi konularda bu kadar büyük, yetişkin düzeyinde ideallere sahip olmaları onları duygusal anlamda zorlamaktadır. Bunun yanı sıra bir şeylerin nasıl daha güzel ve ideal olabileceğine dair olasılıkları düşünme yeteneğine sahip üstün zekâlı ve yetenekli çocuklar, bu ideal durumlar gerçekleşmediğinde; yetişkinleri hatalarını görmek ve düzeltmek için çabalamadıklarında büyük bir hayal kırıklığına uğramaktadırlar. Bu da onları depresyona iten nedenler arasındadır.

Lovecky'e (1997) göre üstün zekâlı ve yeteneklilerin depresyona girme nedenlerinden birisi de farklı alanlardaki gelişimlerinin paralel olmamasıdır. Silverman (Akt. Peterson ve Ray, 2006) bu durumu, eş zamanlı olmayan (asenronik) gelişme olarak adlandırır. Zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki alanlardaki gelişimlerin birbirleriyle paralel olmaması, bireyleri duygusal anlamda zorlayabilir. Silverman'a (1993) göre, üstün bir çocuk ne kadar hassas ve bu hassasiyet ne kadar erken gelişmişse, çocuğun kırılganlığı da o kadar fazladır. Üstün zekâlı ve yetenekliler de pek çok alanda birbiriyle paralel olmayan erken bir gelişim gösterdiklerinden risk grubunda addedilmektedirler.

Eş zamanlı gelişmeyen alanlara örnek olarak, kronolojik yaşla, yukarıda detaylı olarak anlatılan ahlakî duyarlılık verilebilir. Ahlakî değerleri çok fazla sorgulayan ve sınavan üstün zekâlı ve yetenekliler, her zaman bu sorgulamanın altında kalkacak duygusal olgunluğa sahip olmayabilirler (Lovecky, 1997). Bu da depresyona girme ihtimalini arttırabilir.

Lovecky (1992), üstünlerin karakteristiklerinden birisi olan aşırı uyarılmışlığı, yüksek enerji seviyesine sahip olma, duygusal olarak tepkili olma ve merkezi sinir sistemindeki aşırı hassaslık belirtileriyle açıklamaktadır. Bu özelliklerin, uzun süreli konsantrasyon, risk almaktan hoşlanma, çok geniş ilgi alanına sahip olma gibi olumlu etkileri vardır. Ama aşırı uyarılmışlık özelliği, uygun uyarıcılar sağlanmadığında üstün zekâlı ve yetenekli çocukları zor durumda bırakabilir. Örneğin aşırı uyarılmışlık özelliğine sahip üstün zekâlı ve yetenekli çocuklar, başka insanların rahatsız olmadıkları uyarıcılara aşırı tepki gösterirler. Bazı uyarıcıların etkisinde yaşlılarından daha uzun süre kalırlar. Bu çocuklar için oda çok kalabalık, gürültülü, aydınlıktır. Rahatsız oldukları durumlarda gözyaşlarına boğulabilirler.

Silverman (1993) bu özellikteki üstün zekâlı ve yetenekli çocukların genellikle insan ilişkilerinde sorun yaşadığını ileri sürmektedir. Aşırı hassas olmanın getirdiği zorluklar yüzünden insanlardan kaçmayı tercih edebilecek olan bu çocukların tepkileri çok uç ve önceden kestirilemezdir. Bu yüzden problem yaratan tipler olarak görülürler ve akranlarından ve yetişkinlerden gerekli yardımı alma konusunda zorluk yaşarlar. Akranları da genellikle bu çocuklardan uzak durmayı tercih edebilir. İnsanlar tarafından garip olarak algılanabilen bu çocuklar genelde alaya ve şiddete maruz kalırlar. Bu da depresyona girme ihtimalini arttırabilir.

Üstün zekâlı ve yeteneklilerin yaşlılarından daha kırılgan olmalarına neden olan, kendilerine özgü bir takım kişilik özellikleri de mevcuttur. Bu özelliklerden birisi mükemmeliyetçiliktir. Webb, Meckstroth ve Tolan (1994) özellikle mükemmeliyetçi ve idealist olan üstünlerin, kendileri ve diğerleri için çok yüksek beklentilere sahip olmalarından dolayı depresyona girme ihtimallerinin yüksek olduğunu düşünmektedir.

Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların depresyona girmelerine neden olabilecek bir diğer özellik de muhakeme yeteneklerinin yaşlarının çok üzerinde olmasıdır. Muhakeme yeteneği gelişmiş çocuklar, bir olayın farklı boyutlarını ve nerden kaynaklandığını kolaylıkla

görebilirler. İleri görüşlüdürler ve doğrunun peşini bırakmazlar. Onlar için dürüstlük ve gerçek hislerden çok daha önemlidir. Doğru olduğunu düşündükleri konularda neden diğer insanlarla hem fikir olmadıklarını sorgularlar ve sonunda başkalarının daha az anlayışlı olduklarını düşünmek yerine kendi hislerinden ve fikirlerinden şüpheye düşerler. Silverman (1993) aileleri ve eğitimcileri, farklı olduğunu düşünmekten kaynaklı yabancılaşma hissini üstün çocukları depresyona itme ihtimaline karşı uyarılmaktadır. Bazı çocuklarsa, doğru olduğu açıkça belli olan gerçeği göremeyen insanları anlayamazlar. Özellikle ebeveynlerinin gerçekleri göremiyor olması onları çok şaşırtır ve bunu onların yetersizliği ve adaletsizliği olarak görürler (Lovecky, 1992). Silverman (1993) küçümseyici bir tavır takınabilecek bu çocukların, insanlarla iletişimlerinde ciddi problemler yaşayabileceklerini ve başkalarına dair yüksek beklentilerinin karşılanmamasının onları hayal kırıklığına uğratabileceğini söyler.

Üstün zekâlı ve yeteneklilerin kendilerini kronolojik akranlarından ayıran özellikleri, toplum tarafından yanlış anlaşılmasına ve garipsenmelerine neden olabilir. Schuler (2002) pek çok üstün öğrencinin arkadaşları ve öğretmenleri tarafından çok ukala, gevez, patronluk taslayan ve pabuç dilli olarak nitelendirilmesinin üzerinde durur. Çevrenin olumsuz algısı ve fikirleri üstün zekâlı ve yetenekli çocukların alay edilmeye ve şiddete maruz kalmasına neden olabilir.

Bu olumsuz görüşlerinin ve tutumlarının yanı sıra toplumdaki insanlar üstünlerin her şeyi bildiklerine, her şeyi başarabileceklerine ve hata yapmayacaklarına da inanırlar. Webb, Meckstroth ve Tolan'a (1994) göre, diğer insanlar tarafından bilgisayar ya da beyin olarak algılandıklarının farkında olan üstün zekâlı ve yeteneklilerin bir kısmı, başkalarının yüksek ve gerçekçi olmayan beklenti düzeylerini gereğinden fazla önemserler. Çünkü kabul edilmek için insanları mutlu etmeleri gerektiğine inanırlar. Bir kısım üstün birey ise bu beklentileri karşılayamayacağını düşünüp kendini toplumdan tamamen çekebilir. Sosyal ilişkilerdeki bu aksaklıklar, üstün zekâlı ve yeteneklilerin yalnızlık ve dışlanmışlık duyguları nedeniyle depresyona girmelerine neden olabilir.

Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların duygusal özellikleri kadar arkadaş tercihleri de depresyona girme konusunda onları risk grubuna sokabilir. Lovecky (1992) üstün zekâlılar ve yetenekliler için ilgi alanlarını paylaşan, farklı kurallarla oyun oynayan ve kendileriyle dalga geçmeyen arkadaşlar bulmanın çok zor olduğunu savunmaktadır. Jin ve Moon (2006) zekâca kendilerine denk olmayan ve üstün yeteneklileri anlamayan akranların, sosyal-duygusal problemler için temel teşkil ettiğini düşünmektedirler. Gross'un (2002) üstün çocukların arkadaşlığa dair inançları ve beklentileri konusunda yaptığı bir araştırma bu görüşleri desteklemektedir. Araştırma sonucunda çocukların arkadaşlıkla ilgili beklentilerinin, kronolojik yaşla değil zekâ yaşıyla ilgili olduğu bulunmuştur. Çocukların zekâlarıyla arkadaşlık kavramları arasında güçlü bir ilişki belirlenmiştir. Üstün çocuklar yakın ve güvenilir dostluklar ararken, normal zekâlı yaşlıları daha çok oyun arkadaşı beklentisi içindedirler.

Sonuç olarak herkes gibi üstün zekâlı ve yetenekliler de içinde yaşadıkları toplum tarafından kabul edilmeyi, bilişsel, duygusal, sosyal ihtiyaçlarının toplum tarafından karşılanmasını isterler ama kendilerini farklı kılan özelliklerinden dolayı bu kabulü ve tatmini elde etmek konusunda dezavantajlıdır ve kırılganlıkları, duygusal hassasiyetleri bu durumla baş etmelerini zorlaştırabilir.

Bu bağlamda araştırmada RAVEN SPM testi ile üstün zekâlı ve yetenekli olan ve olmayan olarak iki kategoriye ayrılmış öğrencilerin, Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği ile tespit edilmiş depresyon düzeyleri karşılaştırılarak, depresyon düzeyi ile genel zekâ arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmektedir.

Amaç

Araştırmanın genel amacı; üstün zekâlı ve yetenekli olan ve olmayan öğrencilerin depresyon düzeylerinde farklılıklar olup olmadığını tespit etmektir.

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde, şu soruya yanıt aranmıştır:

1. Üstün zekâlı ve normal zekâlı öğrenciler arasında Çocuklar İçin Depresyon Ölçeğinden alınan depresyon puanı açısından anlamlı bir fark var mıdır?

Yöntem

Çalışma Grubu

Bu çalışmada betimsel araştırma modeli benimsenmiştir. Çalışmanın evrenini İstanbul ilinde eğitim gören üstün ve normal zekâlı 3., 4., ve 5. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini belirlemek üzere yakınlık ve erişim kolaylığı sağlanması bakımından amaçlı örnekleme yöntemlerinden *kolay ulaşılabilir örnekleme* yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2008) benimsenmiştir. Bu bağlamda, çalışmadaki analizler için Türkiye’de üstün zekâlı ve yetenekli çocuklara ilköğretim düzeyinde karma eğitim veren tek devlet okulu olan Beyazıt Ford Otosan İlköğretim Okulunda 3., 4. ve 5. sınıf öğrencisi olarak eğitim gören 176 öğrenciden (82 kız, 94 erkek) veri toplanmıştır. Bu öğrencilerden 117 tanesi normal, 59 tanesi ise üstün zekâlıdır (Tablo 1). Üstün zekâlı olan ve olmayan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları Tablo 1’de görülmektedir. Sınıf mevcudunun yarısının üstün zekâlı, diğer yarısının ise normal zekâlı çocuklardan oluştuğu karma sınıflarda eğitim verilen bu okulda normal müfredata ek olarak, düşünme becerileri, yaratıcı düşünme ve sosyal duygusal gelişim derslerini kapsayan zenginleştirme çalışmaları yapılmaktadır.

Tablo 1: Örneklemedeki Öğrencilerin Zekâ Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

	Kız		Erkek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
N = 176						
Üstün Zekâlı Öğrenciler	24	29,3	35	37,2	59	33,5
Normal Zekâlı Öğrenciler	58	70,7	59	62,8	117	66,5
Toplam	82	46,6	94	53,4	162	100

Veri Toplama Araçları

Kişisel bilgi formu

Araştırmanın değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından

geliştirilen kişisel bilgi formu, öğrencilerin yaş, cinsiyet, eğitim durumları vb demografik özellikleri yanında, velilerinin eğitim durumlarını belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Raven'ın standart progresif matrisler (SPM) testi

Araştırmada öğrencilerin zekâ düzeylerini belirleyebilmek amacıyla Raven'ın Standart Progresif Matrisler (SPM) Testi kullanılmıştır (Raven ve Summers, 1990). Akıcı zekâyı ölçmeyi amaçlayan ve sözel olmayan bu test, 6 yaş ve üzerindeki bireylere uygulanabilir. 60 maddeden oluşan test, giderek zorlaşan beş bölümden oluşmaktadır. SPM'nin, sözel zekâ testlerine oranla kültürden daha çok arındırılmış olduğu düşünülmektedir (Öner, 1997).

Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği

Araştırmada çocukların depresyon puanlarını ölçmek için, Kovacs (1981) tarafından geliştirilen ve Öy (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ) kullanılmıştır. ÇDÖ, 6-17 yaş çocuklarına uygulanabilen, 27 maddelik bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçek çocuğa okunarak ya da çocuk tarafından okunarak doldurulur. Ölçekte her madde için üç değişik seçenek bulunmaktadır. Çocuktan son iki hafta için kendisine en uygun cümleyi seçmesi istenir. Örneğin; 1. Kendimi arada sırada üzgün hissedirim. 2. Kendimi sık sık üzgün hissedirim. 3. Kendimi her zaman üzgün hissedirim. Her madde belirtinin şiddetine göre 0, 1 ya da 2 puan alır. Maksimum puan 54'tür. Alınan puan ne kadar yüksekse, depresyon o kadar ağır demektir (Öy, 1991). Ölçeğin ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışması Öy (1991) tarafından yapılmış ve patolojik kesim noktası 19 puan olarak saptanmıştır. Öy (1991) çalışmasında çocuklar için depresyon ölçeğinin test tekrar test güvenilirliğini 0.70, iç tutarlılığını 0.80 olarak bildirmektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmada 1 kişisel bilgi formu ve 2 ölçek kullanılmıştır. Bunlar; Raven'ın Standart Progresif Matrisler (SPM) Testi ve Çocuk Depresyon Ölçeği'dir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin öncelikle RAVEN SPM kullanılarak zekâ düzeyleri belirlenmiştir. Daha sonra kişisel bilgi formu aracılığıyla öğrencilerin sosyo-demografik ve bireysel özellikleri hakkında veri toplanmıştır. Son olarak araştırma kapsamındaki okuldan seçilen üstün ve normal zekâlı öğrenciler, ÇDÖ uygulanarak depresyon düzeyleri açısından incelenmişlerdir.

Kişisel bilgi formu, RAVEN SPM ve ÇDÖ kağıt kalem testi olmaları sebebiyle öğrencilere sınıf ortamında toplu olarak uygulanmıştır. RAVEN SPM'nin değerlendirilmesi öğrencilerin işaretledikleri seçeneklerin mevcut cevap anahtarları üzerinden kontrolüyle ve ÇDÖ'nün değerlendirilmesi ise çocukların verdikleri cevapların toplam puanları alınarak sağlanmıştır.

Zekâ temelli gruplar oluşturulurken RAVEN SPM ölçeği kullanılmıştır. RAVEN SPM ölçeğinden iki çeşit puan elde edilir; ham puan ve yüzde. *Ham puan*, ölçekteki 60 maddeden kaçının yapıldığını göstermektedir. *Yüzde* ise alınan ham puanının standardize edilmiş yaş aralıklarına göre hangi yüzdeler dilime denk geldiğini göstermektedir. Mevcut çalışmada RAVEN SPM ölçeğinin yüzde değişkeni üzerinden analizler yapılmıştır. RAVEN SPM ölçeğinde üstten %5'lik dilime girmiş öğrenciler üstün zekâlı ve yetenekli olarak alınmıştır.

Çocukların depresyon düzeyleri belirlenirken ÇDÖ kullanılmıştır. Araştırmada ÇDÖ'nden alınan puanların, gruplar arası farkları ortaya koyup koyamadığı incelenmiştir. Çocuklar için Depresyon Ölçeği, 27 maddeden oluşmaktadır her madde belirtinin şiddetine göre 0, 1 ya da 2 puan alır. Araştırmada çocukları ölçeğin tamamından aldıkları toplam puanlarının ortalamalarının, üstün zekâlı olan ve olmayan iki grup için anlamlı derecede farklı olup olmadığına bakılmıştır.

Fark çalışmaları

Bu araştırmada, özelliği bilinen grupların test puanları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hipotez testi tekniği kullanılmıştır. Bu çalışmadaki örneklem, yapı geçerliliğini belirlemek üzere iki gruba ayrılmıştır. Bu gruplar; üstün zekâlı ve normal zekâlı öğrenciler.

Gruplar arası farklılıkları sınamak için bağımsız grup t-testi kullanılmıştır.

Bulgular

Fark Analizi Sonuçları

Belirlenen 2 grubun ÇDÖ'nden elde edilen depresyon seviyesine ait ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: ÇDÖ'nin Toplam Skorunun Üstün ve Normal Zekâlı Çocuklar Arasında Farklılaşp Farlılaşmadığını Belirleyen Bağımsız Grup t-testi Sonuçları

Öğrenci	N	X	S	SS	t	p
Üstün Öğrenci	59	9,10	6,51			
				1,74	2,07	0,039
Normal Öğrenci	117	11,49	7,55			

Analiz sonuçlarına göre, zekâ düzeyleri Raven SPM ölçümlerine göre belirlenmiş üstün zekâlı ve yetenekli öğrenciler ile normal zekâlı akranlarının "Çocuk Depresyon Ölçeği" ile ölçülen toplam puan arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakmak için yapılan ilişkisiz grup t-testi sonucunda, öğrencilerin aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=-2,07$; $p<.05$). Bu sonuçlar, normal zekâlı öğrencilerin depresyon puanlarının üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerden yüksek olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Tartışma

Bu çalışmada Raven SPM testinden elde edilen puanlara göre oluşturulan üstün ve normal zekâlı öğrenci gruplarının, ÇDÖ ile belirlenen depresyon puanlarına göre yapılan karşılaştırma analizlerinin sonuçları aşağıdaki gibi yorumlanabilir.

Araştırmanın bulgularına göre, normal zekâlı öğrencilerin depresyon ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması, üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin depresyon puanlarının ortalamalarından anlamlı derecede ($p<.05$) yüksektir.

Bu konuyla ilgili literatür incelendiğinde farklı araştırma sonuçlarıyla karşılaşılmaktadır.

Luthar, Zigler ve Goldstein (1992) yaptıkları araştırmada, üstün zekâlı ve yeteneklilerin normal zekâlı akranlarına kıyasla depresyona girme risklerinin daha az olduğu fikrini destekleyen sonuçlar elde etmişlerdir. Araştırmacılar üstün zekâlı ve yeteneklilerin lehine olan bu anlamlı farkın altında, duygusal problemlerle daha etkin baş etme stratejilerinin geliştirilmesine neden olan bilişsel olgunluğun yattığını düşünmektedirler (Luthar, Zigler ve Goldstein, 1992). Luthar vd. (1992), bilişsel olgunluğun yanı sıra benlik saygısının da depresyonu etkileyen etmenler arasında olduğunu düşünmektedirler. Bu yüzden yaptıkları araştırmada, üstün zekâlı ve yeteneklilerle normal akranlarının benlik saygılarını karşılaştırmışlardır. Umdukları gibi, üstün zekâlı ve yeteneklilerin benlik saygısı, normal akranlarından anlamlı derecede farklı çıkmıştır. Özetle Luthar ve arkadaşlarının (1992) çalışmaları, gerek benlik saygılarının daha yüksek olmasından gerekse sosyal ve duygusal konularla baş etmede etkili stratejiler geliştirebilecek bilişsel olgunluğa sahip olmalarından dolayı mevcut araştırma sonuçlarının işaret ettiği gibi, üstün zekâlı ve yeteneklilerin depresyona girme ihtimallerinin normal zekâlı akranlarından daha az olduğu fikrini desteklemektedir.

Olszewski-Kubilius, Kulieke ve Krasney de (Akt. Freeman, 1991) depresyon düzeyi ile motivasyon ve endişe düzeylerinin ilişkili olduklarını düşünmektedirler. Nitekim yaptıkları araştırmalarda da, duygusal olarak normal yaşlılarından daha güçlü, daha üretken, daha yüksek motivasyona ve daha düşük endişeye sahip çıkan üstün zekâlı ve yetenekli çocukların depresyon puanlarının normal zekâlı yaşlılarından daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Benzer şekilde üstün zekâlı ve yetenekli çocukların normal akranlarından daha düşük depresyon puanlarına sahip olduğuna ilişkin bulgular elde eden Zigler ve Click de (Akt. Freeman, 1991) bu durumu, üstün zekâlı ve yeteneklilerin sosyal durumlarla baş etmede daha olgun ve mantıklı stratejiler kullanmalarıyla ilişkilendirmişlerdir.

Normal akranlarından daha az depresyona girme riskleri olduğunu gösteren araştırma sonuçlarına rağmen üstün zekâlı ve yeteneklilerin kendilerine özel, bilişsel gelişimleriyle bağlantılı bir kırılma noktaları olduğu gerçeği yadsınamaz. Nitekim Gross (1993) 6 ve 7 yaşları arasındaki kırk çocukla yaptığı araştırmasında, üstün zekâlı ve yetenekli çocukların, uygun eğitim imkânları ve zihinsel olarak eş değer oldukları çocuklarla bir arada olmaları sağlanmadığı takdirde dışlanma, yalnızlık ve derin mutsuzluk hissettiklerini bulmuştur. Bu bulgulara dayanarak Gross (1993) bilişsel gelişimlerine uygun eğitimin üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin depresyona girme riskleri üzerindeki etkisini vurgulamıştır .

Benzer şekilde Jakson ve Peterson da (2003) araştırmalarında, özellikle zekâ yaşlılarıyla benzer ortamlarda eğitim görme imkânı sağlamayan üstün zekâlı ve yetenekli çocukların, yedi yaşından itibaren depresif rahatsızlıklar gösterdiğini kanıtlayan klinik kayıtları paylaşmışlardır. Fakat bu bulguları, zekânın depresyon açısından negatif etki yaratan bir bileşen olduğu şeklinde yorumlamamışlardır. Jakson ve Peterson (2003) zekânın depresyon üzerinde, ancak üstün zekâlı ve yetenekli çocuklara, zihinsel beklentilerini karşılayan ve duygusal olarak desteklendikleri bir eğitim ortamı sağlanmadığı müddetçe olumsuz etki edeceğini düşünmektedirler.

Literatürdeki diğer kaynaklar incelendiğinde de üstün zekâlı ve yetenekli çocukların depresyona girme açısından daha büyük risk altında olmalarının zihinsel özelliklerinden değil (Freeman, 1991), bu özelliklerinin gerektirdiği ihtiyaçlara cevap verilmemesinden

kaynaklandığına ilişkin yorumlarla karşılaşılmaktadır (Gross, 2002; Neihart, 2002; Jackson ve Peterson, 2003). Araştırmacılar (Peterson, 1997; Neihart, 1999) normal zekâlı çocukların ihtiyaçlarına cevap verilmezse onların da depresyona girebileceklerini ama üstünlerin, toplumun ihtiyaçlarını karşılama konusunda daha duyarsız ya da yetersiz kalmalarından dolayı daha büyük riskli altında olduklarını ileri sürmektedirler.

Bu görüşü temel alarak Silverman (1992; 1993) üstünlerin zihinsel, kişisel ve duygusal özelliklerine uygun, bilişsel ihtiyaçlarına cevap veren ve zihinsel gelişimleri kadar sosyal-duygusal gereksinimlerini de karşılayan eğitimler vermenin üstün zekâlı ve yetenekli çocukların depresyonun önlenmesinde ya da aşılmasında son derece önemli olduğunun altını çizmektedir. Akademik desteğin yanı sıra depresyonu önleyici rehberlik yapmak, bu çocuklar için cankurtaran yeleği vazifesi görür. Önleyici rehberlik sayesinde üstün zekâlı ve yetenekli çocuklar toplumdan yabancılaşma, potansiyelin altında başarı gösterme ya da başarısızlık, özgüven eksikliği ve depresyon gibi olası durumlardan korunma imkânı bulurlar. Kendilerine yetebilirlikleri ve kendilerini gerçekleştirme süreçleri hızlanabilir. Gross (2002), üstün zekâlı ve yetenekli çocuklara, kendi arkadaşlık beklentileriyle, zekâ düzeyleriyle ve duygusal olgunluklarıyla paralel özellikler gösteren bireylerle arkadaşlık etme imkânı sağlayacak okul ve eğitim düzenlemeleri yapılmazsa, yalnızlık ve soyutlanmanın bu çocuklar için kaçınılmaz olduğunun altını çizmektedir. Bu dışlanmışlık ve anlaşılama, üstün zekâlı ve yetenekli çocukların depresyona girmelerine neden olabilir.

Mevcut araştırmanın örneklemini oluşturan üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin ÇDÖ ortalama puanlarının ÇDÖ'nün patoloji kesim noktası 19'un altında olmasının, literatürde vurgulandığı gibi kendi zihinsel düzeylerine denk akranlarıyla birlikte farklılaştırılmış ve zenginleştirilmiş bir eğitim görüyor olmaları ve sosyal-duygusal gelişim dersleri kapsamında önleyici rehberlik çalışmalarına dahil olmaları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın örneklemini oluşturan üstün zekâlı ve yetenekli ilkökul öğrencileri sınıflarında zekâ yaşlılarıyla birlikte eğitim görme imkanına sahiptirler. Matematik ve Türkçe gibi bireysel farklılıkların ön plana çıktığı derslerde kendi bilişsel gelişim düzeylerindeki ve hazır bulunuşluklarındaki akranlarıyla çalışmaktadırlar. Eğitim – öğretim kapsamındaki ders programları akademisyenlerin desteğiyle hızlandırılmış ve zenginleştirilmiştir. Eğitim gördükleri okulun proje okulu olması sebebiyle normal müfredata ek olarak düşünme becerileri ve yaratıcılık derslerine tabi tutulmaktadırlar. Bu derslerde ele alınan üst düzey düşünme becerileri ve stratejileri, üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin öğrenme ve düşünme özelliklerine paralellik gösterdiğinden çocuklar kendi farklılıklarını anlamlandırma, kendilerini tanıma ve geliştirme imkânlarına kavuşmuş durumdadırlar. Ayrıca yine normal müfredatta bulunmayan Sosyal ve Duygusal Gelişim dersi ile üstün zekâlı ve yetenekli bireyler olarak bilişsel olgunluklarının bir sonucu olarak ortaya çıkan farklılıkların etkileriyle tanışma ve baş etme üzerine önleyici rehberlik çalışmalarına katılma imkanına sahip olmaktadır.

Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

Farklı zekâ ve yetenek testleri ile tanılanmış üstün zekâlı ve yetenekli öğrenciler ile normal zekâlı akranları arasında karşılaştırmalar yapan çalışmalar yapılmasının, depresyona girme olasılığı ile zekâ düzeyi arasındaki ilişkinin daha derinlemesine incelenmesi için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmaya benzer bir çalışmanın farklı okul türlerinde (örn. Sadece üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilere okul sonrası eğitim veren Bilim ve Sanat Merkezleri, özel okullar,

anadolu lisesi, süper lise, fen lisesi, normal lise vb.) ve yaş gruplarında yapılmasının, gelişimsel ve eğitsel faktörler ile önleyici rehberliğin depresyon üzerindeki etkilerinin daha kapsamlı incelenmesi açısından faydalı olacağına inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aysev, A., Ulukol, B. ve Ceyhun, G (2000). Çalışan ve Okuyan Çocukların “Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği” ile Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 53(1), 27-30.
- Freeman, J. (1983). Emotional Problems of the Gifted Child. *Junior Child Pshology*, 24/3, 481-485.
- Freeman, J. (1991). *Gifted Children Growing Up*, London: Cassell.
- Gibb, B. E. (2002). Childhood maltreatment and negative cognitive styles: A quantitative and qualitative review. *Clinical Psychology Review*, 22, 223-246.
- Gross, M. U. M. (1993). *Exceptionally Gifted Children*. London: Routledge.
- Gross, M. U. M. (2002, Mayıs). “Play Partner” or “Sure Shelter”: What Gifted Children Look for in Friendship. *The SENG Newsletter*, 2 (2). Retrieved January 6, 2007, from <http://www.sengifted.org/>
- Jackson, P. S. (1998). Bright Star - Black Sky : A Phenomological Study of Depression as a Window in to the Gifted Adolescent [Elektronik versiyon]. *Rooper Review*, 20 (3), 215-221.
- Jackson, P. S ve Peterson, J. (2003). Depressive disorder in highly gifted adolescents, *Journal of Advanced Academics*, 14,175-186.
- Jin, S. ve Moon, S. M. (2006). A Study of Well-Being and School Satisfaction Among Academically Talented Students Attending A Science High School in Korea. *The Gifted Child Quarterly*, 50 (2), 169-184.
- Kovacs, M. (1981). Rating scale to assess depression in school aged children. *Acta Paedopsychiat*, 46, 305- 315.
- Lovecky, D. V. (1992). Exploring Social and Emotional Aspects of Giftedness in Children [Elektronik versiyon]. *Rooper Review*, 15 (1), 18-25.
- Lovecky, D. V. (1997). Identity Development in Gifted Children [Elektronik versiyon]. *Rooper Review*, 20 (2), 90-94.
- Luthar, S. S., Zigler, E. ve Goldstein, D. (1992). Psychosocial Adjustment Among Intellectually Gifted Adolescents: The Role of Cognitive-Developmental and Experiential Factors. *Junior Child Pshology*, 33(2), 361-373.
- Neihart, M. (1999). The impact of giftedness on psychological well-being, *Rooper Review*, 22,10-17.
- Neihart, M. (2002). Gifted Children and Depression. In M. Neihart, S. Reis, N. Robinson, & S. Moon (Eds.), *The social and emotional development of gifted children: What do we know?* (s. 93-102). Waco, TX: Prufrock Press.
- Öner, N. (1997). *Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı* (3. baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Öy, B. (1991). Çocuklar için depresyon ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2,132-136.

- Peterson, J. (1997). Bright, tough, and resilient-and not in a gifted program, *Journal of Secondary Gifted Education of the Gifted*, 21,82-100.
- Peterson, J., S. ve Ray, K. E. (2006). Bullying and the Gifted: Victims, Perpetrators, Prevalence, and Effects. *The Gifted Child Quarterly*, 50 (2), 148-167.
- Purcell, J. H. ve Eckert, R. D. (2006). *Designing Services and Programs for High Ability Learners: A Guidebook for Gifted Education*. California, Corwin Press.
- Raven, J. ve Summers, B. (1990). *Manual for Raven's Progressive Matrices and Vocabulary Scales: Research Supplement, No 3* (2. Ed). Oxford: Oxford Psychological Press.
- Rogers, K. B. (2002). *Re-Forming Gifted Education: How Parents and Teachers can Match the Program to the Child*. Scottsdale, Great Potential Press.
- Ryan, J. J., (1999). Behind the Mask: Exploring the Need for the Specialized Counseling for the Gifted Females. *Gifted Child Today Magazine*, 22(5), 14-17.
- Silverman, L. K. (1992). Counseling the gifted individual. *Counseling and Human Development*, 25(4), 1-14.
- Silverman, L. K. (1993). *Counseling Gifted & Talented*. USA: Colorado, Love publishing Company.
- Schuler, P. A. (2002). Teasing and Gifted Children. *The SENG Newsletter*, 2 (1). Retrieved January 6, 2007, from <http://www.sengifted.org/>
- Yıldırım, A ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Webb, J. T., Meckstroth, E. A. ve Tolan, S. S. (1994). *Guiding the Gifted Child*. Arizona: Gifted Psychology Press.